

NHM – communicatietekst

Opdrachtgever	Nationaal Holocaust Museum
Project	Ontwerp vaste presentatie/inrichting
Onderdeel	OPERA Amsterdam & Studio Louter
Datum	9-2-2024

Korte versie – lopende tekst

Vergeet ons niet!

Drie pasfoto's van onbekende Sjoaslachtoffers in een mapje met daarop de woorden 'Vergeet ons niet!' Dat was voor ons de opdracht. Hoe kunnen we het systeem van ontmenselijking blootleggen en de slachtoffers van de Sjoa hermensen? Vanaf het eerste moment zijn dat de uitgangspunten geweest bij alle ontwerpkeuzes. Het misdadenbehang en de vergeet-me-nietjes zijn daar voorbeelden van. Het misdadenbehang toont alle wetten en verordeningen van de nazi's in Nederland gericht tegen joden. In die kleurloze wereld van uitsluiting plaatsten we de vergeet-me-nietjes. Een warm eerbetoon aan de slachtoffers. We hebben samen met het museum veel aandacht besteed aan de verhalen van deze individuen. Het was voor ons dan ook heel bijzonder om de vergeet-me-nietjes voor het eerst op zaal te zien.

OPERA Amsterdam (ruimtelijk vormgever) en Studio Louter (content design) hebben samen met het museum het concept en het ontwerp van de tentoonstelling ontwikkeld.

Lange versie – artikel gestructureerd volgens de vragen

Hoe heeft het verhaal van de Holocaust invloed gehad op jullie ontwerp?

Vergeet ons niet!

Drie pasfoto's van onbekende Sjoaslachtoffers in een mapje met daarop de woorden 'Vergeet ons niet!' Dat was voor ons de opdracht. Iedereen die in de Sjoa vermoord is had een eigen verhaal. Als we deze verhalen horen, realiseren we ons dat elk van hen in de eerste plaats een mens was. Kostbare individuen die werden uitgesloten, ontmenselijkt en vermoord. Door de verhalen van de slachtoffers levend te houden, houden we de herinnering aan hen levend.

De oorlog is (niet) voorbij

In 1945 was de oorlog voor veel mensen niet afgelopen. Tot op de dag van vandaag speelt het trauma door. In het museum is veel aandacht voor de nasleep van de oorlog. Een citaat van Primo Levi uit de briefing van het museum heeft veel invloed gehad op het ontwerp. *"Het is gebeurd, dus het kan weer gebeuren. Dat is de kern van wat wij te zeggen hebben."* De Holocaust is geen verre geschiedenis. Ook nu moet de samenleving alert zijn op signalen van uitsluiting. De vormgeving onderstreept dit door gebruikt te maken van eigentijdse materialen, typografie en door het systeem van ontmenselijking te laten zien.

Waarom hebben OPERA Amsterdam & Studio Louter de tentoonstelling ontworpen zoals het nu is? Wat zijn de uitgangspunten bij het ontwerpproces?

Ontmenselijking doorbreken

De Holocaust is één van de zwartste bladzijden uit de Europese geschiedenis. De nazi's probeerden de mensen die ze vervolgden te ontmenselijken. Kunstenaars en musea gebruiken vaak symboliek om feiten over slachtoffers te vatten. Deze abstracte vertaling zorgt voor bewustwording, en dat is nodig. Onbewust en onbedoeld wordt echter ook de ontmenselijking hiermee voortgezet. De wreedheid dreigt een esthetisch karakter te krijgen. De centrale vraag was voor ons: hoe zorgen we voor *hermenselijking* van de slachtoffers? Hoe behandelen we ze niet als statistiek, maar als individu? En omgekeerd: hoe maken we de omvang van de misdaad zichtbaar zonder die abstract te maken? De ontmenselijkten hermenselijken en de misdaden ontpolijsten: dat is het doel van het ontwerp.

Ontmenselijkten hermenselijken

We hebben ervoor gekozen om de verhalen van de slachtoffers te verbeelden en een ode aan hun leven te brengen. Onder andere door 'vergeet-me-nietjes' te ontwerpen. In negentien uniek vormgegeven vitrines, verdeeld over het museum, staat telkens één mensenleven centraal. Met een persoonlijk voorwerp, een portretfoto, een korte tekst en audiofragment kleurt een Vergeet-me-nietje het leven van een Holocaustslachtoffer weer in. Ook in letterlijke zin: de portretten veranderen heel langzaam en subtiel in een kleurenfoto.

Vooral in het gedeelte van de tentoonstelling dat vertelt over de vernietigingskampen wilden we de slachtoffers niet reduceren tot statistieken. Een 'levenslijnenprojectie' op de wanden toont subtiel geanimeerde teksten over de slachtoffers. Waar mogelijk bevatten ze een foto, altijd bevatten ze een menselijk detail. Uit elke transport dat vanuit Nederland naar de vernietigingskampen trok, wordt één individu uitgelicht.

Misdaden ontpolijsten

De misdaden van de nazi's laten we juist ongepolijst, ongecensureerd en in hun volle omvang zien. Het misdadenbehang toont alle wetten en maatregelen die de nazi's doorgevoerd hebben om de Holocaust uit te voeren. Verschillende interactives maken inzichtelijk hoe het systeem van uitsluiting, misleiding en moord tot stand kwam. Het ontwerp onderstreept dat de Holocaust geen toeval of anonieme misdaad was, maar heel bewust is uitgevoerd. Veel mensen hebben eraan meegewerkt. Dit confronterende gegeven is zichtbaar gemaakt in het ontwerp door achterin een vitrine met nazi-objecten een spiegel te plaatsen. Wat maakt een dader tot dader?

Hoe hebben OPERA Amsterdam & Studio Louter de tentoonstelling aan laten sluiten bij het gebouw en de locatie?

Geschiedenis zichtbaar maken

Het Nationaal Holocaust Museum is gevestigd in de Hollandsche Schouwburg en de voormalige Kweekschool. Beide locaties zijn deel van het verhaal, maar hebben sinds de Tweede Wereldoorlog ook veel veranderingen ondergaan. Architect Winhov heeft de belangrijkste historische elementen van het gebouw weer zichtbaar gemaakt. Het was voor ons een belangrijke ontwerpuitdaging om duidelijk te maken hoe de Kweekschool en de Hollandsche Schouwburg een rol hebben gespeeld in de Sjoa én in de redding van Joodse kinderen. Bijvoorbeeld bij de voormalige erfafscheiding van de crèche, die een cruciale rol speelde bij de redding van honderden kinderen. Hier staat een stoet van glazen portretten van Joodse kinderen uit de crèche. Voorop gaat directrice Pimentel, die ervoor gezorgd heeft dat honderden kinderen van deportatie gered zijn.

De 'vluchtgang' in de voormalige kweekschool is ook een beladen plek. Via de deur aan het einde van de gang konden kinderen wegvlugten wanneer de tram de bewakers voor de Hollandsche Schouwburg aan het zicht onttrok. Een projectie van voetstappen, een symbolische lichtpoort en een soundscape maken de betekenis van de vluchtgang nu voelbaar.

Wat hebben OPERA Amsterdam & Studio Louter veranderd en toegevoegd in de Hollandsche Schouwburg?

Glazen druppels

In de Hollandsche Schouwburg zijn glazen druppels te vinden die elk het verhaal vertellen van een persoon die vast heeft gezeten in de Schouwburg toen het een deportatieplaats was en een ooggetuigenverslag heeft nagelaten. De glazen druppels bevatten portretten van de personen. Via de audiotour kan de bezoeker hun verhaal beluisteren. Deze lichtgevende, glazen druppels zijn ontwikkeld in samenwerking met glasblazers en lichtontwerpers.

Toelichting rol OPERA Amsterdam en Studio Louter

De Amsterdamse ontwerp bureaus OPERA Amsterdam en Studio Louter hebben samen met museum het concept en de inrichting van de tentoonstelling ontwikkeld. OPERA Amsterdam heeft het ruimtelijk en grafisch ontwerp van de vaste tentoonstelling gemaakt. Studio Louter was als content designer betrokken bij de ontwikkeling van verhaallijn, inhoud en informatieoverdracht.

Meer informatie?

OPERA Amsterdam

Boaz Bar-Adon, Senior 3D Designer – boaz@opera-amsterdam.nl

Kathleen van Wingerden, projectleider – kathleen@opera-amsterdam.nl

Jeroen Lutikhuis, Creatief Directeur – jeroen@opera-amsterdam.nl

Studio Louter

Sarah van Kerkvoorde, Senior Content Designer – sarah@studiolouter.nl

Barend Verheijen, Creatief Directeur – barend@studiolouter.nl